

יהודי עיראק

כתבה: דלית זלצר*

على أنهار بابل¹ – יהוד العراق²

- 1 يُعْتَبَرُ الْيَهُودُ فِي الْعِرَاقِ مِنْ أَقْدَمِ الطَّوَائِفِ الْيَهُودِيَّةِ فِي الْعَالَمِ, وَتَعُودُ جُذُورُ هَذِهِ الْجَالِيَّةِ
- 2 الْمَحِيدَةِ إِلَى الْقَرْنِ السَّادِسِ قَبْلَ الْمِيلَادِ. بَعْدَ دَمَارِ الْهَيْكَلِ الْأَوَّلِ (586 ق.م.) أَجْلَى الْمَلِكِ
- 3 نبوخذنصر الثاني اليهود إلى بابل, حيث نَشَأَتْ جَالِيَّةٌ يَهُودِيَّةٌ جَدِيدَةٌ وَمُزْدَهَرَةٌ.
- 4 فِي تَارِيخِ الْعِرَاقِ الْمُعَاصِرِ كَانَتْ الْغَالِيَّةُ الْعُظْمَى مِنْ يَهُودِ الْعِرَاقِ تَسْكُنُ فِي الْمُدُنِ الرَّئِيسِيَّةِ
- 5 مِثْلَ بَغْدَادِ وَالْبَصْرَةِ وَالْمَوْصِلِ وَغَيْرِهَا مِنَ الْمَدَنِ, وَكَانَتْ فِتَّةٌ قَلِيلَةٌ مِنْهُمْ تَسْكُنُ فِي الرِّيفِ.
- 6 يُمَكِّنُ الْقَوْلُ إِنَّ الْعِلَاقَةَ بَيْنَ مُسْلِمِي الْعِرَاقِ وَيَهُودِهَا كَانَتْ جَيِّدَةً لِلْعَايَةِ, وَكَانَتْ الطَّائِفَةُ تَنْعَمُ
- 7 بِالْحَيَاةِ الْأَمْنَةِ الْمُسْتَقَرَّةِ مَعَ سَائِرِ سُكَّانِ الْبِلَادِ. وَكَانَ الْيَهُودُ يَقُومُونَ بِالْأَعْمَالِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ
- 8 الْمُخْتَلِفَةِ, وَكَانَتْ يَحْوَزُهُمْ بُنُوكٌ عَدِيدَةٌ وَعِدَّةٌ صِنَاعَاتٍ كَالْأَبْسِطَةِ وَالْأَثَاثِ وَالْأَخْذِيَّةِ
- 9 وَالْأَخْشَابِ وَالْأَدْوِيَّةِ وَالْأَقْمِشَةِ وَالتَّبَغِ وَالْجُلُودِ وَغَيْرِهَا, كَمَا عَمِلُوا فِي مُعْظَمِ الْمِهَنِ الْخَرَّةِ
- 10 كَالطَّبِّ وَالصَّيْدَلَةِ وَالصَّخَافَةِ وَالطَّبَاعَةِ. وَسَاهَمَ هَؤُلَاءِ الْيَهُودُ فِي بِنَاءِ الْعِرَاقِ حَيْثُ كَانَ أَوَّلَ
- 11 وَزِيرَ مَالِيَّةٍ فِي الْحُكُومَةِ الْعِرَاقِيَّةِ عَامَ 1921 يَهُودِيًّا وَيُدْعَى حَسَقِيلَ سَاسُون.
- 12 فِي 1 حَزِيرَانَ 1941 م, خِلَالَ احْتِفَالِهِمْ بَعِيدِ الْعَنْصَرَةِ, تَعَرَّضَ الْيَهُودُ فِي بَغْدَادِ إِلَى عَمَلِيَّةِ
- 13 قَتْلٍ وَتَحْبٍ لِلْمُمْتَلَكَاتِ, وَعُرِفَتْ هَذِهِ الْعَمَلِيَّاتُ بِاسْمِ الْفَرْهُودِ³. وَقَدْ رَبطَ الْعَدِيدُ مِنْ
- 14 الْمُؤَرِّخِينَ بَيْنَ أَحْدَاثِ الْفَرْهُودِ وَبَيْنَ الدَّعَايَةِ النَّازِيَّةِ⁴.

* תודה לגב' יפה רוטשטיין על הייעוץ הלשוני ועל הערותיה המועילות.

¹ وَقَعَتْ بَابِلُ فِي بِلَادِ الرَّاغِدَيْنِ, بَيْنَ نَهْرِي دِجْلَةَ وَالْفُرَاتِ, 110 كَمِ جَنُوبِ بَغْدَادِ.

² לקריאה נוספת ראה: סעדון, חיים (עורך), 2002. קהילות ישראל במזרח במאות התשע-עשרה והעשרים: עיראק, ירושלים: משרד החינוך ומכון בן צבי.

³ ראה: סומך, ששון, 2004. בגדאד, אתמול, תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, 104-109.

⁴ לקריאה נוספת ראה אתר "יד ושם":

http://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%20201867.

- 15 179 יהודיָּאָ וְאַصִּיבִּי 2118. וְסָל עַדּוּד הָאֲשָׁחַס הַלְּזִין הֻבֵּט
16 מְטִלְכָּהֶם לִי 50 אֲלָפָא. אֲרֻהֵבֵת הַזֶּה הַמִּדְּבָחִים יְהוּדֵי עִירָאק, וְתִרְכַּת בִּי נַפְוִסֵּיהֶם אֲתָרָא עֲמִיָּקָא.
17 וּבֵינ הָאֵעוּמ 1950-1952 פֶּרֶ אֲכֹתֵר מִן 110 אֲלָפִים יְהוּדִיִּים מִן עִירָאק זִמְנַן עֲמִלִּיּוֹת "עֲזֵרָא
18 וְנַחְמִיָּא"⁵. הַיּוֹם יַעֲיִישׁ בִּי בַּגְדָּאד עַדְדֵּי זַיִּיל מִן הַיְּהוּדִים, כִּמָּא יִבְדּוּ מְחֵרָד שְׁמָנִיָּה⁶.

אֲלִפְרָדוֹת

בְּלָאד אֲלֶרְאִפְדִּין – אֲרָץ שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת, מְסוּפּוֹטַמִּיָּה (כִּינּוּי לַעִירָאק)	מְעַסִּיר – בֶּן זִמְנָנוּ, עַכְשׁוּי, מוֹדֵרְנִי	חֶבֶב – שׁוּד, בִּיזָה
טָאִיָּעָה (ג) טָוֹאִיָּפ – עַדָּה, קִהִילָה	עָאִלִּיָּה – רוֹב	מְטִלְכָּת – רְכוּשׁ, קִנְיִן, נְכָסִים
גְּזֵר (ג) גְּזוּר – שׁוּרֶשׁ	פִּתָּה (ג) פִּתָּת – קְבוּצָה, חֲבוּרָה	אֲזַרְבָּאִת – מַהוּמוֹת
מְחִיד – מְפּוֹאֵר, מַהוּלָל	רִיפ – אֲזוּר כְּפָרִי	אֲרֻהֵב – הַפְחִיד אֶת... הִטִּיל אִימָה עַל...
דְּמָר – הֶרֶס, חוֹרְבָן	מְסִתְקֵר – יַצִּיב, קְבוּעַ	מְדִבְחָה (ג) מְדָבִיחַ – טִבַּח, רִצָּח הַמוֹנִי
ק.מ. – קִבְּלַל הַמִּילָאד – לִפְנֵי הַסְפִּירָה	סִידָלָה – רוֹקְחוֹת	אֲתָר (ג) אֲתָר – סִימּוֹן, חוֹתֶם, עִקְבוֹת
אֲגִלִּי – הַגִּלָּה אֶת... מ..	סָאֵהֶם – הַשְׁתַּתֵּף ב... לִקַּח חֵלֶק ב...	פֶּרֶ (ג) – בֶּרֶח, נִמְלֹט
נִשְׂאָ (ג) – נוֹצֵר, גִּדָּל, צִמַּח	עֵיד הָאֲנַסְרָה – חַג הַשְּׁבֻעוֹת	זַיִּיל – קֶטֶן, זַעִיר, זָנִיחַ
אֲזַדְהֵר – פֶּרַח, שְׁגִשְׁגָּה	תַּעֲרֵז אֶל / ל – נַחֲשֵׁף ל... עִמַּד בִּפְנֵי...	

⁵ רָאָה: מֵאִיר- גִּלְצִנְשְׁטֵיין, אֶסְתֵּר. 2014. "בְּכִי עַל נְהָרוֹת בָּבֶל: יְהוּדֵי עִירָאק 1950-1951: מַהְגִּירָה לְגִירוּשׁ". עֵתֶמּוֹל 237: 7-10.

⁶ עַל שִׁירַת גַּעְגּוּעִים לַיהוּדִי עִירָאק רָאָה: גַּבְאִי, צִבִּי. 2016. "סִנּוּנִית שֶׁל שִׁירָה אֲנוּשִׁית וּפִטְרִיוֹטִית בְּעִירָאק". בִּיטָאוֹן הַמוֹרִים לַעֲרַבִּית וְלֵאסְלָאִם 44: 133-135.

أجيبوا عن الأسئلة:

1- متى وصل اليهود إلى بابل؟

2- أكملوا: قَبْلَ نَفْيِ الْيَهُودِ إِلَى بِلَادِ الرَّاغِدَيْنِ _____ الهيكَل الأول.

3- تُذَكِّرُ فِي النَّصِّ الْمَدَنَ بَغْدَادَ وَالبصرة وَالْمَوْصِلَ لِأَنَّ _____

4- إختاروا الجواب الصحيح:

حتى الأربعينات عاش اليهود والمسلمون في العراق...

أ. في خَوْفٍ دَائِمٍ.

ب. في تَعَايُشٍ وتعاون اقتصادي.

ت. بِدُونِ أَمَانَةٍ وَاسْتِقْرَارٍ.

5- أجيبوا بالعبرية: ما هي المَجَالَاتُ الاقتصادية التي تَخَصَّصَ فيها يهود العراق؟ (أذكرُوا سبعة مجالات على الأقل).

6- أكملوا القطعة التالية (استعينوا بمخزن الكلمات. تُوجد في المخزن كلمتان زائدتان):

إندَمَجَ يهود العراق _____ تَامًا فِي حَيَاةِ الشَّعْبِ الْعِرَاقِيِّ وَعَمِلُوا فِي _____

مُتَنَوِّعَةً مِنْ بَيْنِهَا الـ _____ وَالصَّيْدَلَةَ وَالـ _____. إِشْتَرَكَتِ الطَّائِفَةُ فِي بِنَاءِ

الـ _____ الْعِرَاقِيَّةَ وَنَعِمَتْ بِالـ _____ الْهَادِئَةِ وَالْمُرِيحَةِ.

طِبٌّ	دَمَارٌ	دَوْلَةٌ	اضْطِرَابَاتٌ	انْدِمَاجًا	طِبَاعَةٌ	حَيَاةٌ	صِنَاعَاتٌ
-------	---------	----------	---------------	-------------	-----------	---------	------------

7. إختاروا الأجوبة الصّحيحة:

ما هي القيم التي انعكست في العلاقات بين يهود العراق ومُسْلِمِيهَا خلال العِشْرِينَات؟
(يُمكن الاختيار عدّة بنود).

أ. قيمة الاحترام المُتبادِل

ب. حُبّ الوَطَن

ت. قيمة الصِّدْق

ث. قيمة التَّسامُح

8. أجبوا بالعربيّة: مَنْ هو حَسَقِيل ساسون؟

9. أكتبوا بالعربيّة عدّة تَفَاصِيل عن الفَرُهود. اسْتَعينُوا بالمَعْلُومَات المَذْكُورَة في النّصّ.

10. أجبوا بالعربيّة: إلى ماذا يُنسَبُ التَّأْرِيحان: ١٩٢١, ١٩٤١.

11. أكتبوا "صحيح" أم "خطأ":

أ. في إطار عمليّة "عزرا ونحميا" هرب يهود العراق إلى دولة إسرائيل. _____

ب. وقعت عمليّة "عزرا ونحميا" في الأربعينات. _____

ت. قرّر عدد كبير من اليهود البقاء في العراق. _____

12. سؤال شامل

רְיֵבּוּוּ הַجִּמְל הַתַּלְיִה חֲסֵב תִּסְלִסל הָאֲחֻדֹת/ סדְרוּ אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הַבָּאִים לִפִּי סֵדֵר הַתִּרְחָשׁוּתָם.

- א. שָׁגַל חֲסִקִיל סָאסוֹן מְנֻסָּב וְזִיר הַמַּלְיָה בִּי הַחֲקוּמָה הָעִרָאקִיָּה. _____
- ב. הִרְבּוּ הַיְּהוּדִים מִן הָעִרָאק לִי אִסְרָאִיל זִמְנֵי עֲמִלִּיּוֹת "עֲזֵרָא וְנַחְמִיָּא". _____
- ג. אֶגְלִי הַיְּהוּדִים לִי בָּבֶל. _____
- ד. נִעְמַת הַטָּאִיִּף הַיְּהוּדִיָּה בַּחַיָּה הַמְּסֻקֶּרֶת. _____
- ה. אֶרְהֵב עֲמִלִּיּוֹת הָעֹנֵף וְחֵב הַמְּמַלְכָּת יְהוּד הָעִרָאק. _____
- ו. דִּמְרֵי הַהִיכָל הָאוֹל. _____
- ז. נִשְׁבֵּט אַעֲמָל הַקְּרֹהוּד בִּי בַּעֲדָא. _____

תִּרְגֵּם וַחֲפֹצ:

טָאִיִּף (ג)	עָלִיָּה	מִהְנֵה (ג) מִהֵן	חֵב (_)	אֶרְהֵב
טוֹאִיִּף				
דִּמָּר	פִּתָּה	סָאֵם	מְמַלְכָּת	אֶתֶר (ג) אֶתֶר
מַעֲסֵר	מְסֻקֶּר	תַּעֲרֹץ לִי / לִ	אֶצְטְרָבָת	פֶּרֶ (_)

אֲגִיבּוּ שִׁפְהִיָּא:

1- תַּחֲדָּוָה עַן שְׁחִסִּיּוֹת אִסְרָאִילִיָּה מְשֻׁהֶרֶת מִן אֶסֶל עִרָאקִיָּי וְעַן אִסְהָמָהָ (תִּרּוּמָתָם) בִּי הַמַּגְמַע הָאִסְרָאִילִיָּי (בִּי מַגְלָלֹת מְחֻלָּפָה).

2- תִּעְבֵּר סֵנֶה 1941 נִקְטָה תַּחֲוֹל (נִקּוּדַת מִפְנֵה) בִּי תַאֲרִיחַ יְהוּד הָעִרָאק. שִׁפּוּ הַתַּעֲיִרָת הַלִּי חֲדַת בִּי חַיָּה הַטָּאִיִּף הַיְּהוּדִיָּה הָעִרָאקִיָּה קִבֵּל הַזֶּה הַסֵּנֶה וּבַעֲדָהּ.

- תרגילי פועל -

מתוך המאמר: "עלי אחר בבל – יהודי העיראק"

א. להלן פעלים מתוך הקטע שקראתם. נתחו אותם לשורש, בניין, גוף וצורה דקדוקית ותרגמו.

דוגמה:

תרגום	גוף	זמן	בניין	שורש	הפועל
בטוחה, שלווה, רגועה	יחידה	בינוני פועל	1	אמן	אִמְנָה

1. يُعْتَبَرُ 2. تَعُوذُ 3. أَجْلَى 4. مُزْدَهَرَةٌ 5. مُعَاَصِر 6. كَانَتْ
7. قَوْل 8. مُسْتَقَرَّة 9. يَقُومُونَ 10. مُخْتَلَفَةٌ 11. بِنَاء 12. يُدْعَى
13. عُرِفَتْ 14. إِضْطِرَابَات 15. أُصِيبَ 16. فَرَّ 17. يَعِيشُ 18. يَبْدُو

ב. הפכו את הפעלים הבאים מעבר לעתיד.

1. نَشَأَتْ () 2. أَجْلَى 3. كَانَتْ () 4. تَعَرَّضَ 5. وَصَلَ () 6. فَرَّ ()

ג. כתבו את צורות המצדר של הפעלים הבאים.

1. سَاهَمَ 2. قُتِلَ 3. أُصِيبَ 4. أَرْهَبَتْ 5. وَصَلَ 6. يُعْتَبَرُ
7. أَجْلَى 8. اسْتَقَرَّ 9. أَعَادَ 10. قِيلَ 11. بُنِيَ 12. تَعَرَّضَ

- תרגילי תחביר -

מתוך המאמר: "עלי אֶחָר בָּבֶל – יהודי העִרָאק"

ענו על השאלות הבאות. נקדו את כל המשפטים שאינם מנוקדים באופן מלא (ניקוד פנימי וסופי).
أجيبوا عن الأسئلة. شكّلوا الجمل تشكيلاً تاماً.

1. תרגמו את המשפט לעברית, וכתבו מהי התופעה התחבירית המסומנת בקו.

يُعتَبَرُ الْيَهُودُ فِي الْعِرَاقِ مِنْ أَقْدَمِ الطَّوَائِفِ الْيَهُودِيَّةِ فِي الْعَالَمِ.

2. שללו את המשפט באמצעות לא النَّافِيَة للجنس.

هناك علاقات وثيقة تاريخية بين يهود العراق ومسلميها.

3. תרגמו את המשפט לעברית, וכתבו מהי התופעה התחבירית המסומנת בקו.

مَا أَغْنَى رِجَالَ الصَّنَاعَةِ الْيَهُودَ فِي الْعِرَاقِ!

4. נסחו את המשפט הבא באמצעות תיאור מצב.

هاجر اللاجئين إلى قارة أوروبا وهم يسIRON نحو مستقبل جديد.

5. השמיטו את אֵל היידוע מהמילה המסומנת בקו ושנו את המשפט בהתאם.

شاهدتُ الفيلم السينمائي الذي يعتمد على رواية الكاتب الإسرائيلي "إيلي عامير".

6. הקדימו למשפט إِنَّ ושנו את המשפט בהתאם.

يَنْطِقُ ممثلو الفيلم الإسرائيلي "مطير الحمام" باللهجة البغدادية اليهودية وباللهجة العامية العراقية.

7. השמיטו את אֵל היידוע מהמילה המסומנת בקו.

بعد هجرة يهود العراق أصبحت دولة إسرائيل المركز الرئيسي لِمُتَكَلِّمي اللهجة
اليهودية العراقية.

8. תרגמו את המשפט לעברית, וכתבו מהי התופעה התחבירית המסומנת בקו.

هَرَبَ فِي بِدَايَةِ الْحَمْسِينَاتِ مُعْظَمُ يَهُودِ الْعِرَاقِ خَوْفًا مِنْ أَعْمَالِ الْعُنْفِ.

9. הוסיפו את המילה וְדَاوֹד אחרי המילה صَالِح ושנו את המשפט בהתאם לכללי הזוגי.

صَالِح الكُوثِيّ هو يهوديّ عراقيّ وُلد في الكويت, وكان موسيقياً اشتهر في
ثلاثينيات وأربعينات القرن العشرين.

10. תרגמו את המשפט לעברית, וכתבו מהי התופעה התחבירית המסומנת בקו.

بَلَغَ عَدَدُ الْأَشْخَاصِ الَّذِينَ تَمَّ هَبْ مُمْتَلَكَاتِهِمْ فِي بَعْدَاد 50 أَلْفًا.

11. נסחו את המשפט הבא באמצעות עתיד מנצוב.

زادت الحكومة العراقية ضغوطها باتجاه الأقلية اليهودية وقرّرت منع اليهود من السفر.

12. תרגמו את המשפט לעברית, וכתבו מהי התופעה התחבירית המסומנת בקו.

تأثّر المجتمع اليهوديّ بالمجتمع العربيّ المُحيط به تأثيراً عميقاً ورُبِطَتْ بينهما
علاقات صداقة .
